

Az Oktatási Minisztérium által létrehozott *tanészkoző bizottság* munkájában részt vesz az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum képviselője, Kisfaludi Sándor is.

Az Országos Oktatástechnikai Központ bevonta kísérleteibe a Táncsics Gimnázium könyvtárát. (Ez azért is nagy jelentőségű, mert az oktatástechnikai eszközök előállítására és eredményes alkalmazására érdekében folyó korszerűsítési kísérletek az országos távlati tudományos kutatási terv egyik fő irányába tartoznak.)

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, az Országos Oktatástechnikai Központ és az Iskolatelevízió közös tájékoztatója, az *Audiovizuális Közlemények* utolsó két-három évfolyamában egyre gyakoribbak azok az írások, amelyek a külföldi rendszerek ismertetése mellett kísérletet tesznek a hazai viszonyokra alkalmazható iskolai információs központ működésének felvázolására és elemzésére is. — Paizs Imre „Az iskolai könyvtár forrásközpont szerepe” című írásában (*Audiovizuális Közlemények*, 1977/3. sz.) például elemzi azokat az okokat (a sokféle és nagyszámú információhordozó, az áttekintést megkönnyítő elhelyezés és a központi nyilvántartás, feltárás hiánya), amelyek azt eredményezik, hogy „a nevelők nem (vagy csak részben) ismerik, milyen információhordozókkal rendelkezik iskolájuk”. Az első és legfontosabb feladat — hangsúlyozza — a szaktantermi vagy hagyományos rendtől független központi nyilvántartás, komplex katalógus kialakítása. (Ennek a könyvvállományra vonatkozó válfaja megtalálható az OPKM Kisfaludi Sándor által említett útmutatójában is.)

A nyilvántartás, a feltárás központi módszereinek, a képzésnek a kialakításához, a működési feltételek meghatározásához stb. már a jelenlegi helyzetben is szükség van arra, amire Sallai István utal, s amit Katsányi Sándor sürget: célszerűen kidolgozott normarendszerre.

A normarendszer kialakításának lehetőségét és módját a szakmaközi kapcsolatok erősödésében, az együttműködés hasznának felismerésében látjuk.

Bánhegyi Gyuláné

Olvasóvá nevelés egy szakmunkásképző könyvtárban

Iskolánk, a soproni (403. sz.) ipari szakmunkásképző könyvtárát a tanulók 46,4—66,8 százaléka látogatta 1973 és 1977 között. A többi fiatal a községi vagy a városi, esetleg üzemi könyvtárakban olvas, de még messze áll attól, hogy az iskolai könyvtárt kézikönyvtárként használja. A könyvtár olvasóinak kölcsönzési kedve ingadozókat mutat (félévi, év végi tanulmányi időszakok, szünetek előtti és utáni, évfolyamok közötti eltérések). Bizonyos esetekben pedig külön „nyomozást” kell indítani annak felderítésére, hogy egy-egy tanuló miért nem olvas például a második félévben? A kölcsönzött kötetek száma viszonylag kielégítő, de az ún. krimi, a lektúr és a szórakoztató irodalom túl nagy közkedveltségnek örvend. „Minőségi” olvasásról egyelőre még nem beszélhetünk.

Hogy ne csak krimit olvassanak

Az 1976/77-es tanév novemberében egy 10 kérdésből álló *olvasottsági kérdőívet* töltött ki a tanulók egy része, s a válaszok alapján kiválasztottam azokat, akik a legkedvesebb könyvre vonatkozó kérdésre értéktelenebb, alacsonyabb szintű művek, főleg krimik megjelölésével válaszoltak. Ennek alapján nyolc tanuló vett részt aztán azon a foglalkozáson, mely a következő kérdést tette fel: „Hogyan lehet megkülönböztetni, hogy melyik könyv az *igazi* irodalom?”

A foglalkozás ismertetése hosszadalmas lenne, ezért csak a fő célkitűzésről szólok (a módszertani segédletként felhasznált óraleírás megtalálható az *Órák a könyvtárban* c., a Népművelési Propaganda Iroda által megjelentetett kiadványban): felismertetni a tanulókkal, miért értéktelen, művészietlen a „krimi”, és mi a színvonalas, művészi, értékes irodalom. Ezzel arra kívántuk ösztönözni a tanulókat, hogy a továbbiakban jobb, értékesebb könyveket olvassanak.

Az említett kérdőívet felhasználtuk egy másik vizsgálatban is: a kölcsönzéseket az 1976/77-es tanév I. félévének végén *tartalmilag* is értékeltem. Arra a kérdésre próbáltam választ kapni, hogy az értékes vagy értéktelen irodalom kiválasztásában milyen szerepet kapott, mekkora hatással volt a könyvtár olvasásirányító, nevelő tevékenysége. Hogyan „szűrte ki” az olvasók kölcsönzéseiből az értéktelen irodalmat.

Az eredmény talán nem is olyan meglepő: a válaszok túlnyomó része a krimi jelöli meg kedvelt, „olvasandó” témaként... A kölcsönzések tartalmi elemzéséből viszont egyértelműen kiderült, hogy a krimi a témák olvasottsági (kedveltségi) rangsorában csak a 12. helyre szorult! Tehát eredményes volt a könyvtáros nevelő tevékenysége, mellyel irányította, lebeszélte, „eltérítette” a könyvtár látogatóit ettől az eléggé közkedvelt műfajtól!

Az említett kérdőív azonban csak egy mikronnyi nagyságú cseppet ragadhatott ki az olvasói ízlés óceánjából: az olvasás minősége hosszú távon és általában is nem kielégítő iskolánkban sem. Ez a jelenség kapcsolódik az ún. „egyoldalú olvasáshoz”, mely azzal jellemezhető, hogy tanulóink zöme a könyv funkcióját valahogy túl mereven értelmezi. Felosztásuk szerint kétféle könyv van: 1. tankönyv, 2. szórakoztató olvasmány. Ez utóbbin felszínes művek, harmadrangú írók negyedrangú lektúrjei értendők.

A vizsgálódás azt is kimutatta, hogy a tanulók többsége szerint a könyvtár valahol a szórakoztató intézmények között foglal helyet, ahová „bemegyünk valami jó krimi vagy egy jó gyilkosost” (!) olvasni... A könyvtár egyéb lehetőségei, mint például a könyvbarát kör, a tájékoztatás, a tanulásban való segítségnyújtás bizony már nem örvendenek ekkora népszerűségnek! Mindezekből következik, hogy a hatékony és több csatornás propagandának a soproni szakmunkásképzőben kiemelt jelentősége van.

Mielőtt az eszközöket ismertetném, néhány szót az olvasókról: A szakmunkásképző iskolába jelentkező és tanuló fiatalok zöme szülei foglalkozását tekintve „fizikai dolgozó származású”. Kb. negyven százalékuk bejáró, otthonról kevés művelődésre sarkalló hatás éri őket, a motiváló tényezők az osztályfőnököktől erednek (néha eléggé erőteljes módon), és inkább az olvasás mennyiségi növelésére vonatkoznak. Tanulmányi szintjük gyenge. Köztudomású, hogy a szakmunkásképzőbe többnyire az általános iskolában — finoman kifejezve — nehezen boldoguló gyerekek jelentkeznek. A propaganda módszereinek természetesen ehhez az eléggé alacsony szinthez kell igazodniuk: az egyszerűbb, intímabb, de ugyanakkor erősen ható, figyelemfelkeltő formákat kell alkalmazniuk. Ehhez feltétlenül párosítani kell a tizenévesekre jellemző felszabadultságot, humort, játékosságot. A fiatalok a sok szöveget sem szeretik, az esetek többségében néhány tömör, a lényeget kifejező szó vagy mondat hamarabb célba talál náluk, mint ha félórás kiselőadást tartanának arról, hogy miért olvasassanak, mondjuk C. Doyle helyett Dosztojevszkijt...

Igen lényeges a társak példája is. Volt rá eset, hogy eredmény nélkül próbáltam valakit rávenni egy bizonyos könyv elolvasására. Amikor viszont ugyanezt a könyvet társa kezében meglátta, szaladt kikölcsönözni. A véleményirányítók szerepe a könyvek megítélésében döntő tényező, a *könyvbarátok körének* szervezésében is ez volt az első szempont: kiválasztani azokat a tanulókat, akikre társaik jobban hallgatnak, és akik más területeken (KISZ-munka, osztályfeladatok, ifjúsági klub stb.) is tevékenyek. A kiválasztott tanulók szinte kivétel nélkül a legjobb olvasók is.

Miként a munkások, az ipari tanulók szintén fogékonyak a szóbeli propagandaformák iránt. Az *egyéni beszélgetés* azonban nem az egyetlen és mindenható propagandamódszer. Mély hatást csak akkor érhet el, ha a többi módszerrel együtt alkalmazzák.

A személyiség szerepe

Csatlakozik hozzá egy másik propagandamódszer: a kedveltebb, izgalmasabb tudományos témák, illetve olvasottabb műfajok kiemelésével egy bemutatópolcon válogatott könyvekből rendszeresen ajánlást készítek. A kiállítópolc másik felén kapnak helyet az új könyvek, szintén tematikus bontásban. A lényeget kiemelő felirataival (*Kaland és izgalom a tudományban, Jártak-e Marslakók a Földön?* stb.) a figyelem koncentrációját próbálja ez a módszer elősegíteni. (Könyvtárunk szabadpolcos rendszerű ugyan, az állványok azonban helyhiány miatt nem az ideálisnak tartott szemmagasságig — kb. 1,60 m — emelkednek, hanem faltól falig, illetve mennyezetig.) A Könyvtárosban ismertett ú. „kérdéspolc” (1974/7. sz.) elkülönítő módszerét már korábban is alkalmaztuk.

A könyvajánlás sikerét nagyban befolyásolja, hogy a tanulók a pubertáskor ismert életkori sajátosságai mellett nagy műveltségi hátránnyal s ennek következtében kevés önbizalommal, magabiztossággal fordulnak a könyvekben található tudáskincs felé. Elolvasva egy-egy könyvcímet (*A vallás kérdései, Világnézetünk természettudományos alapjai* stb.) megrettennek: „A felét sem fogom megérteni” — gondolják, és néha mondják is... Vagy éppen a fel nem ismert tudatlanságuk sugallja, hogy elutasítsák a nekik való könyvet. („Én mindenhez értek...”) A könyvtáros feladata mindkét esetben a megfelelő irodalomhoz irányítani őket.

Nem mindegy az sem, hogy *mikor* és *hányan* jönnek a könyvtárba. Egyszerre 40—50 gyerekekkel (36 m²-en!) nem lehet behatóan, „olvasáslélektani alapon” foglalkozni... A délután — iskolai munka után — kölcsönző tanulók fáradtak (ráadásul kétműszakos oktatás folyik!), és sietnek, a szünetben belátogatók pedig szintén sietnek: a könyvtárosnak alig-alig van rá módja, hogy a könyvről néhány szót ejtssen...

Mindebből világosan következik, hogy a könyvajánlásban a könyvtáros *személyisége* döntő tényező: nem lehet nagyon „más”, mint a tanár, de nem viselkedhet túlságosan egyenrangú félként sem (mert akkor nem hallgatnak rá...). A katedraszemléletet, a „fentről lefelé tekintést” mellőznie kell, de a könyvtár és a maga tekintélye, rangja érdekében bizonyos tartással kell lennie. Senkit sem szabad letorkolni azért, mert krimi keres, olvas! Tudatos meggyőzésre, emberi hangvételre, bizalomkeltő modorra van szükség ahhoz, hogy a könyvtár vonzóereje növekedjék.

Az írásos módszerek közül elsősnek a havonként kiadott *tájékoztató jegyzéket* említem, mely a tantárgyak és a kedvvel olvasott témakörök szerint bontva a könyvtár új szerzeményeiről ad hírt. Időről időre ajánló bibliográfiákat is készíttek; nemrégiben a *csillagász szakkör* részére *Mit mondanak a csillagok* címmel készítettem összeállítást, de szerkesztettem a magyar nyelv és irodalom tanításához is *ajánló bibliográfiát*. Ennél a használati szempont jobban előtérbe került, mint a figyelemfelkeltő, mivel a szaktanárok kezébe adtam, oktatómunkájuk segédeszközeként.

Riporttal az olvasókedv növeléséért

Az iskolában rendszeresen működik az *iskolarádió*, kéthavonként *iskolaújság*ot szerkesztünk és adunk ki: mindkettő a könyvtári propaganda lehetséges hatékony eszköze. Az újság legalább 300 példányban jelenik meg, valószínű, hogy az iskola tanulóinak a feléhez eljut. Eddig minden számában jelent meg cikk, irodalomajánlás vagy megemlékezés, mely az olvasást, a könyvtárt propagálta, szolgáltatóit népszerűsítette. Az iskolarádióban pedig *Látogatás a könyvtárban* címmel riportsorozatot indítottunk. Ennek lényege, hogy egy-egy osztály könyvtárlátogatása alkalmával beszélgetek a tanulókkal, megkérdezem tőlük, miért szeretnek vagy nem szeretnek olvasni? Melyek voltak a legemlékezetesebb könyvélményeik? Volt olyan eset, hogy az illetőt úgy kellett „az áramkörből kikapcsolni”, mert annyira belefeledkezett Howard Fast: Spartacus c. művének mesélésébe.

A módszer propagandaértéke tisztán érzékelhető volt: mindegy, hogy miért, szereplési vágytól sarkallva vagy meggyőződésből, de tény, hogy a riport lejátszása után sokan jöttek érdeklődni: „Mikor beszélhetünk mi is a mikrofonba?” Az osztálytársakra, barátokra nagy hatással volt, hogy iskolatársuk, közeli vagy távoli ismerősük hangját hallották a hangszóróból. De nemcsak ez a jó: a legbeszédesebb nyilatkozók maradandó, életre szóló könyvélményeikről, *az olvasás szeretetéről* vallottak. A többiek tehát olyan valakitől hallottak ezekről a dolgokról, aki velük, köztük él, korban hozzájuk illik, az ő nyelvükön beszél.

Az 1976/77-es tanévtől kezdve már órarend szerinti *tanórákat* is tartottunk a könyvtárban... Elvetve azonban a tanóra kötelező kötöttségeit arról beszélgettünk, hogyan lehet megkülönböztetni, melyik könyv igazi irodalom? A foglalkozások tulajdonképpen az értékes, művészi alkotás propagandájának szinterei voltak. Az élő szó, a személyes meggyőzés mellett sor került *képzőművészeti alkotások* bemutatására is. A tanulóknak egy-egy irodalmi részletet kellett hangulatban egyező diakepekkel párhuzamba állítaniuk. Az óra a kézikönyvek használatával kezdődött (az irodalom, a dilettáns, a giccs, a detektívregény fogalmak magyarázatának kikeresése), a könyvtár kézikönyvtári állományának igénybevételével. A foglalkozás résztvevőit előzetes kérdőívek alapján válogattam ki azok közül, akik a *Mi a legkedvesebb könyvem, téma*m kérdésre a „krimi” választ adták! Belőlük nyolcfős tanulócsoporthoz szerveztem. Előzetes házi feladatot kaptak (Hogyan fogalmaznak meg a költők, írók működésének célját? — Mi a giccs?), melyhez jegyzetelniük kellett. (A felhasználható irodalmat megtalálhatták a könyvtárban!) Ehhez hasonló órákra még több alkalommal sort fogok keríteni.

Iskolánkban — közelebről az ifjúsági könyvtárban — 1973 óta vezetem a *könyvbarátok körét*. A könyv, az olvasás népszerűsítése, a könyvtárhasználati alapismeretek áttekintése, a kiemelkedő művek és alkotások elemzése mellett lényeges feladatnak tekintjük az irodalmi évfordulók alkalmával rendezendő *kiállításokat* is. Az elmúlt év novemberében tartottuk hagyományos iskolai *versmondó versenyünket*, *Ady Endre emlékére* címmel. Ebből az alkalomból kiállítást rendeztünk. Összegyűjtöttük a könyvtárban található irodalmat, fényképeken és diákban mutatattuk a költő életét. A látogatók minden alkalommal magnóra felvett rövid emlékműsort is meghallgathattak. (A szalagon visszaemlékezés szerepelt *Fábry Zoltán* tollából; Ady Endrét

mint embert bemutató szöveg az „Írók, képek” c. kiadvány alapján, végezetül két Ady-vers megzenésítése, a klub pol-bit együttesének előadásában. — Az irodalmi részleteket irodalmi színpadunk tagjai mondták szalagra.) — Nem túlzok, ha azt állítom, az Ady- és más verseskötetek fokozott kölcsönzéséhez a kiállítás is hozzájárult egy kicsit. (A versek alapján készült dalok egyébként nagy népszerűségnek örvendenek a klub-délutánokon.) Ismerve a líra érzelmi motiváló erejét, a pol-bit együttes tevékenységéről elmondhatjuk, hogy az az irodalom népszerűsítésének szolgálatában áll, közelebb hozza az egyébként nem túlságosan kedvelt lírai alkotásokat a szakmunkástanulókhoz. (Az együttes vezetője és a könyvtáros ugyanaz a személy.)

Kutasi Ferenc

a soproni, 403. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtárosa

A könyvtár egyszerre műhely és klub is

A tatabányai, 314. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtára 1953-ban kezdte meg működését néhány száz kötettel. Az évek során a könyvek és az olvasók száma is emelkedett, igazi fordulatot azonban csak az 1973-as év hozott fejlődésében: Az állomány akkor központi támogatásból 4000-ról 8000 kötetre növekedett, és függetlenített, könyvtár-népművelés szakot végzett könyvtáros vette át az irányítást. Ebben az időben, már több éve külön könyvtárhelyiségben, szabadpolcon sorakoztak a könyvek.

Jelenleg az intézetnek 1400 tanulója van, s a növendékek kb. 40 féle, főleg építőipari szakmát tanulnak. Az oktatás kétműszakos. A könyvállomány 11 000 kötet, s 50 féle periodikum, 200 hanglezem és 200 darab diafilm egészíti ki az állományt. A kölcsönzési idő heti 24 óra. A könyvtár kapcsolatban áll a megyei könyvtárral, a városi könyvtárral, a kerületi művelődési házzal és a helyi könyvesbolttal. 1973-ban megkezdődött a tanári és a tanulói könyvtár összevonása, és az állomány újrakatalógizálása.

A könyvtár gyűjtőkörét az intézetben oktatott szakmák, a közismereti tantárgyak tanterve, valamint a fiatalok érdeklődési köre határozza meg. *Igyekeztem olyan szokásokat bevezetni, amelyek a könyvtár arculatát az iskolai szellemi műhely és az ifjúsági klubkönyvtár ötvözetévé alakítják.* Az osztályokat meghívtam könyvtárlátogatásra. (A könyvtár alapterülete jelenleg 46 négyzetméter, és 12 ülőhely van benne. Mindjárt az első alkalommal a tornateremből kölcsönöztünk egy svédpadot. Ez alkalmanként remekül pótolta a hiányzó ülőhelyeket. Azóta is sikerrel alkalmazzuk ezt a megoldást.) A csoportos látogatások a könyvtárral, a könyvtárhasználattal való ismerkedést szolgálták, néhány osztály esetében azonban tovább léptünk: A csoport másodszor már a kézikönyvtárral, a katalógussal, a bibliográfiákkal és a könyvek raktaíri rendjével ismerkedett meg. Sajnos, ezt a gyakorlatot a tanítási órák terhére nem lehetett általánosítani, de mint kísérlet igen hasznos volt. A 240 személyes fiúköllégium csoportjaival viszont már meg tudtuk valósítani, sőt továbbfejleszteni is. A harmadéves — végzős — köllégiumi csoportokat elvittem a közeli megyei könyvtárba. Az ott dolgozó KISZ-fiatalok vállalták könyvtárunk bemutatását. Ezt a látogatást azóta is évente megismételjük.

Tanítási órák — vetélkedők

Egyidejűleg az oktatómunkába való bekapcsolódás lehetőségét is kipróbáltam. A különféle tanítási órák könyvtárban való megrendezése több-kevesebb sikerrel járt. A rendhagyó tanítási órák hatékonyságát a tananyag könyvtári szemléltetésének lehetősége, a tanuló olvasáskultúrája és a szaktanári irodalmi tájékozottsága befolyásolja. Mivel egy-egy témát több párhuzamos osztályban is feldolgoztunk, a foglalkozások menet közben is csiszolódtak.

Volt olyan *osztályfőnöki óra*, melynek témája egyebek között a modern embereszmény, a korszerű műveltség volt. Elkikor a fogalmak jelentését a kézikönyvekből keresték ki a tanulók. Azt, hogy az óra oldott, önfeledt vita fórumává válhatott, nagymértékben éppen a könyvtár klubszerű „mikroklimája” tette lehetővé.

Szakismereti órára is „bevonult” a könyvtár. A helyi könyvesbolt évente, a műszaki könyvhónap alkalmával egy-egy ismeretterjesztő előadás költségeit fedezi az in-